

БРАНИСЛАВ НУШИЋ

ПРОТЕКЦИЈА

**НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ САРАЈЕВО
(БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА)**

ПОНЕДЕЉАК, 30. МАЈ

BRANISLAV NUŠIĆ

FAVORITISM

**NATIONAL THEATRE SARAJEVO
(BOSNIA AND HERZEGOVINA)**

MONDAY, 30TH MAY

Режија: КОКАН МЛАДЕНОВИЋ	Direction: KOKAN MLADENović
Адаптација текста и сонгови: МИЛЕНА БОГАВАЦ	Adaptation and songs: MILENA BOGAVAC
Сценографкиња: МАРИЈЕЛА ХАШИМБЕГОВИЋ	Set design: MARIJELA HAŠIMBEGOVIĆ
Костимографкиња: ЛЕЈЛА ХОЏИЋ	Costume design: LEJLA HODŽIĆ
Композиторка: ИРЕНА ПОПОВИЋ ДРАГОВИЋ	Composer: IRENA POPOVIĆ DRAGOVIĆ
Драматуршкиња: ЏЕЈНА ХОЏИЋ	Dramaturge: DŽEJNA HODŽIĆ
Лекторка: МИРЕЛА ЛАТИЋ	Proofreader: MIRELA LATIĆ
Сарадница за сценски покрет: АМИЛА ТЕРЗИМЕХИЋ	Stage movement assistant: AMILA TERZIMEHIĆ

Улоге Cast

Министар: ЕРМИН СИЈАМИЈА	Minister: ERMIN SIJAMIJA
Драгиња, његова кћи: БЕЛМА САЛКУНИЋ	Draginja, his daughter: BELMA SALKUNIĆ
Персида, његова сестра: АМИНА БЕГОВИЋ	Persida, his sister: AMINA BEGOVIĆ
Аћим Кукић, предсједник суда: АЛЕКСАНДАР СЕКСАН	Aćim Kukić, court president: ALEKSANDAR SEKSAN
Савета, његова жена: АМРА КАПИЏИЋ	Saveta, his wife: AMRA KAPIDŽIĆ
Јулка, њихова кћи: МЕРИМА ЛЕПИЋ РЕЦЕПОВИЋ	Julka, his daughter: MERIMA LEPIĆ REDŽEPOVIĆ
Светислав, њихов син: ДИНО БАЈРОВИЋ	Svetislav, his son: DINO BAJROVIĆ
Манојло, брат Аћимов: МИРВАД КУРИЋ	Manojlo, Aćim's brother: MIRVAD KURIĆ
Јованка, његова кћи: МОНА МУРАТОВИЋ	Jovanka, his daughter: MONA MURATOVIĆ
Сава Савић, издавач: АЛДИН ОМЕРОВИЋ	Sava Savić, the publisher: ALDIN OMEROVIĆ
Мадам Звјездана, астролошкиња: ЕМИНА МУФТИЋ	Madam Zvezdana, astrologist: EMINA MUFTIĆ
Милутин Жунић, затворски чувар: АМАР ЧУСТОВИЋ	Milutin Žunić, jail guard: AMAR ČUSTOVIĆ
Живојин Жика Јауковић, новинар: МАК ЧЕНГИЋ	Živojin Žika Jauković, reporter: MAK ČENGIĆ
Музичари: НАОМИ ДРУШКИЋ, ЛУЦИЈА МЕСАРЕК, ДАРИО КОС	Musicians: NAOMI DRUŠKIĆ, LUCIJA MESAREK, DARIO KOS

Фото: ВЕЛИЈА ХАСАНБЕГОВИЋ Photo: VELIJA HASANBEGOVIĆ

Представа траје 1 сат и 55 минута The play is one hour and 55 minutes long

ПИСАЦ

УМЕСТО БИОГРАФИЈЕ

Пред београдском публиком *Проекција* је први пут приказана (30. март 1889), у режији Ђуре Рајковића, комедија новог и готово непознатог аутора, који ће, а то у сали те ноћи вјероватно нико није ни слутио, ускоро постати ненадмашни творац „великог смијеха“, чија ће дјела суверено владати југословенским глумиштем (па и шире), ево, читаво једно стољеће. За самог Нушића, то је била једна од најзбудљивијих ноћи, пуна стрепње и напетог ишчекивања. *Крио сам се од јублике – живо се сјећао и послје више од четири деценије од праизведбе Проекције – и тек кад би какав ајлауз поздравио сцену ја бих помолио плаву. Тако, у ствари, нисам чистио ни гледао прву представу, јер сам стално гледао јублику, осећајући се као да сам на ошужњеничкој клупи. И нехотице, ова сјећања нам откривају како је фиксација на публику од самог почетка била насушна Нушићева комедиографска усмјереност, и да је он већ с првом комедијом био свјестан, како би то рекао Молијер, да „није лак подухват натјерати ваљане људе да се смију“. И зато је, скривен и уплашен, напрегнуто ишчекивао када ће се у гледалишту јавити прве реакције, пажљиво пратио загријавање публике која се постепено уживљавала, одајући смијехом своје расположење. У памћењу му је остало како је послје сваког чина морао да излази пред јублику.*

С *Проекцијом*, истовремено, започиње несугласје између публике и критике, које ће га пратити све до смрти: с једне стране, његове комедије су „најпосећеније представе“, оне пуне и гледалишта и позоришне благајне; а с друге, критика се готово по правилу према њима односи без одушевљења, између благонаклоне толеранције и отворене мрзовоље. Уосталом, *хумористички јисци свију народа*, написаће он доцније помирен са судбином, *илаћали су увек сласти својих усјеха торчином пошцењивања.*

Јосип Лешић: Бранислав Нушић – Животи и дјело

РЕДИТЕЉ

Ми смо се запрепастили подударанем афера које се откривају кроз представу са онима које се откривају у Босни и Херцеговини, али и остатку Балкана. Сви имамо бескрајно примитивне и грабежљиве политичке елите које немају појма о култури и васпитању. Ту су да краду и узму за себе. То је иста врста људи. Те афере које се набрајају у нашој представи јако су добро познате свима који овде живе. Нема имена, али сви ће знати ко су. Све неразјашњене афере у овој земљи игра наш јунак, оштетио је грађане за више од милијарду евра.

У процесу стварања представе израчунали смо колико се школа, болница и километара аутопута могло изградити, као и колико се радничких плата и борачких додатака могло исплатити за тај покрадени новац.

Ми сами себи бирамо власти уместо да бирамо политичке сервисе који представљају оно што ми мислимо. Они су ту да служе нама, а не ми њима. Верујем да ће се публика громко смејати, али да ће након тога остати неки укус горчине.

Кокан Младеновић (Ниш, 1970)

Дипломирао на Катедри за позоришну и радио режију Факултета драмских уметности у Београду, у класи Мирослава Беловића и Николе Јевтића (1995). Режира разноврстан репертоар, са богатом палетом аутора, од античких, ренесанских, барокних, модерниста, до савременика (избор): Есхил (*Оковани Прометеј*), Аристофан (*Лизистрата*), Шекспир (*Бојојавњенска ноћ*, *Сан лејџе ноћи*, *Укроћена торойад*, *Ромео и Јулија*), Сервантес (*Дон Кихот*), Тирсо де Молина (*Севиљски заводник и камени јоси*), Бомарше (*Фиарова женидба*), Ибзен (*Пер Гинт*), Булгаков (*Мајстори Марјарија*), Хармс (*Случајеви*), Мајаковски (*Облак у панталонама*), Мадач (*Човекова трагедија*), Ларс фон Трир (*Дојвил*), Горан

Стефановски (*Баханалије*)... Режирао је дела готово свих значајних домаћих аутора различитих генерација: Александар Поповић (*Развојни пут Боре шнајдера, Мрешћење шарана*), Велимир Лукић (*Афера недужне Анабеле*), Слободан Селенић (*Ружење народа у два дела*), Вида Огњеновић (*Како засмејати тосиодара, Је ли било кнежеве вечере*), Душан Ковачевић (*Марайлонци тирче јочасни крућ, Балкански шийјун, Сабирни ценшар*), Љубомир Симовић (*Пушјујуће јозоришиће Шойаловић*), Маја Пелевић (*Ја или неко дрући, Поморанцина кора*), Милена Богавац (*Јами дисџиркић*)... Драматизовао или адаптирао дела Толкина, Горана Петровића, Слободана Селенића, Мирјане Новаковић, Иве Андрића... Режирао мјузикле *Чикао, Коса, Зона Замфирова*. Често, поред режије, потписује и драматизацију или адаптацију дела. Био је уметнички директор Позоришта „Дадов“, стални редитељ и уметнички директор Народног позоришта у Сомбору, директор Дrame Народног позоришта Београд, управник Атељеа 212. Представе су му побеђивале на свим фестивалима професионалних позоришта у Србији као и на значајним фестивалима у Мађарској, Румунији, Босни и Херцеговини, Хрватској, Црној Гори, Македонији. Добитник је награде „Бојан Ступица“, Стеријиних награда: за режију – *Јами дисџиркић* (2018), *Каролина Нојбер* (2019), за адаптацију – *Афера недужне Анабеле* (1998), *Ружење народа у два дела* (2000), за драматизацију – *Ојсада цркве Свештој Сјаса* (2002), *Шиндлеров лифт* (2021), награда „Нови Тврђава театар“ (*Дојвил*, 2015) као и других значајних награда на фестивалима у Србији (Ужице, Јагодина, Вршац, Параћин, Неготин, Зајечар) и у региону.

РЕЧ АУТОРКЕ АДАПТАЦИЈЕ

Током целоживотног искуства, с гледањем различитих инсценација Нушићевих комада, увек сам осећала неправедним то што се врсном сатиричару систематски тупи оштрица и што од писца који је писао безобразне, политичке, критичке комаде, савремено позориште прави некаквог „старог шаљивцију“... Неку добричину и малограђанина, с љупким смислом за лаки хумор... Постоји неписан канон по ком његово дело обично играју, а тај је канон успостављен позоришним језиком, који се користио у време док је Нушић био жив.

Баш тај канон, прети да упропасти највредније особине Нушићевих дела. И зато га треба срушити, до темеља! Треба написати сваки Нушићев комад „од почетка“, како би савремена публика разумела суштину његових дела. Бранислав Нушић није нека „проминцла“. Није „плава риба, трт трт трт“, већ је дисидент и радикалан, политички писац. Да би се сачувала та особина његових комада, данас им треба приступити храбро, без скривања иза познатих реплика и слатког језика којим су писане.

Милена Богавац

РЕЧ ДРАМАТУРШКИЊЕ

Бранислав Нушић је засигурно писац чије име сви знају, али и инспирација свим генерацијама писаца и драматичара са наших простора, који су дошли након њега. Човјек који је био истински борац за правду и имао мисију да својим дјелима промијени свијет. Јер није само говорио да друштво не ваља и да је систем крив за то, већ је у својим комедијама и драмама мајсторски исмијавао политичаре, чиновнике, министре, али и обичне људе, те на тај начин дизао своју револуцију. Чак је боравио и у затвору, а стекао је и репутацију човјека „поганог језика и још поганијег пера“. На робији је написао и свој драмски текст *Пројекција*. Сматра се да је у овој комедији био обазривији у сатиричним алузијама, и имао знатно блажи став.

(...) Нушић је неизоставан на репертоарима широм наших простора. Примордијална човјекова потреба је смијех, и то је оно

што нас одваја од других људских бића – способност да схватамо, исмијавамо и смијемо се. А Нушић је знао како исмијати, да би насмијао. Бавио се свевременским темама, које су као што видимо данас актуелније него икада. На срећу, или на жалост, данас имамо право говора и не идемо у затворе што прозивамо некога, што се боримо за неке идеале, али се исто тако оних на власти и не тиче прозивање од стране умјетника, народа и револуционара.

(...) Управо узимајући у обзир те чињенице, *Пројекција* коју ћемо гледати на сцени Народног позоришта, сто година након његовог отварања и извођења исте, прилагођена је данашњем времену, данашњим медијима, свијету друштвених мрежа, сукобу старе и нове генерације, али се бави истим људским моралним и друштвеним дилемама какве су владале и прије сто година и у вријеме када је текст настао, а вјероватно и много, много раније. Сви проблеми човјечанства су увијек исти, само се околности мијењају.

Џејна Хоџић

КРИТИКА

ЈЕТКА ГОРЧИНА ГРОТЕСКЕ

(...) Представа је то која на трагу Нушића проговара о конфликтним и неуралгичним тачкама доба и друштва у којем живимо – корупција, отимачина, сирова моћ и првотно вулгарно лице раног, готово још феудалног капитализма, протекција, организовани криминал, политичке афере замаскиране кринком лажних демократских промјена – дакле, наша свакодневица, чије деформације и ишчашења Нушић детектира још концем XIX стољећа, а Кокан Младеновић разобличује и сецира, анатомски прецизно, данас.

Урбани ритуал

(...) Нушићева *Пројекција* није одабрана случајно да отвори јубиларну сезону. *Пројекција* је играна и на отворењу зграде, равно прије стотину година, редатељ је био Никола Хајдушковић,

након четири десетљећа поново ће га, на исту позорницу, поставити Владо Јаблан. Трећа изведба доноси једног сасвим новог Нушића – не више толико под кабаницом старог мајстора Гогоља, колико под велом оштрога кроничара и критичара друштва Брехта, разигран је то, вјешто склопљен и врсно разуђен комад чији рукавци, попут притока велике ријеке, суштински утјечу на њен ток и снагу.

(...) „Од оригиналног Нушићевог текста није остало много, само кључни мотиви, тема, идеја, доминантне црте ликова и њихова имена, ниједна реплика која се чује са сцене није само Нушићева...“, поручује у програмској књижици представе Милена Богавац, то је њена заслуга, њен приступ Нушићевом комаду, тако га она види, тако га адаптира и осувремењује, смјешта у доба у којем јесмо, сматра да је он врло радикалан политички писац, дисидент, жели сачувати ту његову изворност, храброст да се ухвати у коштац с временом, управо радикалном адаптацијом жели то постићи, јер Нушић јесте наш сувременик.

(...) Познато је да Нушић, концем XIX стољећа, пише *Пројекцију* у тамници, већ га прати репутација младог човјека „поганог језика и још поганијег пера“, увриједио је и разбјеснио краља Милана и осуђен је на двије године затвора – стога се и цијели комад одвија у затвору, сценографско рјешење Маријеле Хашимбеговић својим косинама и дубинама дочарава тај клаустрофобичан простор, чак ће се унутар тог затвора током игре уградити још један затворени простор у који ће угурати главног

јунака и држати га тамо закључаног готово до краја изведбе. У затвору, стварно и у представи, Нушић дакле пише свој комад, све оно што гледамо на позорници тамо излази из његовог пера, то је још једна врло успјела опсјена и обмана редатеља и драматурга, таквих ће обрата бити више током представе. Нушићев хумор и неоспоран комедиографски нерв уроњени су овдје у шарм водвиља, кабаретски штих мјузикла, јетку горчину гротеске, жа-лац сатире проницаво проналази малигна изопачења друштва чији смо житељи, скок до театра апсурда, али прије свега ношен Брехтовом поетиком, такођер није немогућ, јер ту гдје ми живимо ништа није немогуће, стварност се прелама у фикцији, илузија је понекад реалнија од ње, затвор на сцени обухваћа и нас у дворани, сви смо ми утамничени у властитим самицама, театар можда може понудити могућност избављења, само треба препознати опасност и храбро јој се одупријети, као да произлази из представе. Мислим да је од непорециве важности и вриједности мјесто сонгова у структури представе, они су попут носивих греда саме конструкције на којој почива: кроз њих се постављају битна питања у комаду, они нас суочавају са стварношћу, изричу неке темељне истине о свијету у којем живимо, а и глумицама и глумцима дају њихових „пет минута славе“, управо кроз сонгове долази до изражаја њихов пуни ангажман, њихова свестраност и глумачка даровитост – Милена Богавац управо њима, уз музику Ирене Поповић Драговић, сјајно надписује Нушића, дајући га у пуном свјетлу.

Без скрупула

Уједно, Кокан Младеновић неће презати да посегне за тим да позове публику да активно судјелује у збивањима, посебно када је ријеч о разоткривању бројних афера у друштву: гледаоцима се дијеле леци са пописом тих афера, прозива се одговорни министар који их држи у ладици и скрива пред лицем правде, он је „мастермајнд“ организованог државног криминала, те 34 јавно познате а од њега прикривене афере стајале су државу више од двије милијарде и двије стотине милиона конвертибилних марака, за то нитко није одговарао! Новац је то, изговара се у представи, којим се могла направити еуропска држава, а не прђија политичких и кри-

миналних гангова! Све је у овој представи подређено том циљу – изванредна маска, на трен замрзнути призори, вехементан покрет, зачудна гримаса, ефектне досјетке, попут стављања презерватива на главе микрофона како би се спријечило прислушкивање – све иде у том правцу да се раскужи и уништи тај коров који пријети да прекрије и угуши оно мало што је преостало здраво и нетакнуто у сржи друштвеног бића. Уводни и завршни сонг поигравају се са флоскулом „закон је исти за све“, у оном који прати ослобађање главног јунака из купаонице-клозета у који су га закључали пјева се: „...постоје двије врсте људи, једни су јаки, а други не, ако си од ове прве врсте, иди, кидај, освајај свијет/ али ако си од ових других, онда се повуци, сакриј, пузи – то је начин да преживиш...“. Нушићева *Прошјекиција* у режијском промишљању Кокана Младеновића без скрупула портретира и једне и друге, оставља нама да пресудимо тко је тко у друштву овога доба.

Младен Бићанић
(Ослобођење, 28. октобар 2021)

WRITER

BRANISLAV NUŠIĆ (Belgrade, 1864–1938)

Nušić was born in Belgrade as Alcibiades Nusa in a Cincar family of George and Ljubica Nuša. His father was a prominent grain trader, but he lost his fortune shortly after Nušić's birth. The family moved to Smederevo, where

Nušić spent his childhood and attended primary school and the first two years of high school. He moved to Belgrade, where he graduated. When he turned 18, he legally changed his name to Branislav Nušić. He graduated from the Faculty of Law in Belgrade in 1884. During his studies, he spent a year in Graz. His future life would be full of abrupt turnarounds: in the year 1885, he was on military service and participated in the Serbian-Bulgarian War. Because of the satirical song "Two Slaves" for the opposition newspaper *Daily* he was sentenced to two years in prison. He later served in the Consulates of the Kingdom of Serbia and was a founder and leader of the theater companies in Belgrade, Novi Sad, Skopje, and Sarajevo. In his youth he was more interested in journalism; he started and edited several newspapers and magazines. Nušić was awarded the title of academician of the Royal Academy of Sciences in 1933. His work mainly belongs to the period of realism, but in his dramatic opus, he followed in the footsteps of Kosta Trifković and Jovan Sterija Popović. He wrote bourgeois dramas and salon comedies (*It Must Have Been So*, *Offing*, *An Ordinary Man*, *First Litigation*), and the greatest success he achieved with comedies of the civil society of Serbia at the end of the nineteenth and early twentieth century. In a humorous and satirical way, he dealt with the themes of power, the other side of parliamentarism, primitive bureaucracy: *A Member of Parliament*, *A Suspicious Person*, *Favoritism*, *The Cabinet Minister's Wife*, *Bereaved Family*, *Authority* (unfinished). He also wrote the fairytale plays *Lily and Spruce*, *Eternity*, *Heartless Woman*. As a prose writer, he left a series of short stories in collections *Stories of a Corporal*, *Papers*, *Ramadan Evenings*, feuilletons in three books *Ben Akiba*, autobiographic and memoir works *Nineteen Fifteen* and *Autobiography*.

DIRECTOR

Kokan Mladenović (Niš, 1970)

He graduated from the Department of Theatre and Radio Directing of the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade, in the class of Miroslav Belović and Nikola Jevtić (1995). He has directed a varied repertoire, with a rich palette of authors, ranging from the Ancient Greeks, Renaissance, Baroque, and modernists to his contemporaries. He was the art director of the "Dadov" Theatre, the resident director and art director at the National Theatre in Sombor, the director of the Drama Department at the National Theatre in Belgrade, and general manager of The Atelje

212 Theatre. His plays received awards at all professional theatre festivals in Serbia, as well as at important festivals in Hungary, Romania, Bosnia and Herzegovina, Croatia, Montenegro, and Macedonia. He won the Bojan Stupica Award, a number of the Sterija Festival Awards (for directing, adaptation and dramatization), the Novi Tvrdava Teatar Award, as well as other significant awards at festivals in Serbia (Užice, Jagodina, Vršac, Paraćin, Negotin, Zaječar) and in the region.

WORD BY THE AUTHOR OF THE ADAPTATION

Throughout my life, while I was watching various adaptations of Nušić's plays, I always felt it was unfair that such a great satirist was systematically canceled and that a writer who wrote rude, political, and critical plays was turned, by the modern theater, into an "old prankster"... Into a kind and a petty-bourgeois, with a lovely sense of light humor... There is an unwritten canon according to which his work is usually performed, and that canon was established in the theatrical language used back when Nušić was still alive.

It is this canon that threatens to ruin the most valuable features of Nušić's works. And that is why it needs to be torn down, all the way to the ground! Every piece by Nušić should be rewritten "from the begin-

ning” so that the modern audience would understand the essence of his works. Branislav Nušić is not a “piece of candy”. He is not a “bluefish, this and that”, but a dissident and a radical, political writer. To preserve that feature of his pieces today, they need to be approached boldly, without hiding behind famous replicas and the sweet language in which they were written.

Milena Bogavac

REVIEWS

A BITTER GROTESQUE

(...) This is a play that follows Nušić when it comes to the conflicting and neuralgic points of the age and society in which we live – the corruption, criminal, raw power, and the original vulgar face of the early, almost feudal capitalism, protection, organized crime, political scandals

disguised as false democratic changes – that is, our everyday life, whose deformations and distortions Nušić detects at the end of the 19th century, and Kokan Mladenović exposes and dissects, anatomically precisely, today.

Nušić's humor and indisputable comedic nerve are immersed here in the charm of the vaudeville, the cabaret flair of the musical, the caustic bitterness of the grotesque, while the sting of satire shrewdly finds malignant perversions of our society. A jump over to the theatre of the absurd, but, most clearly, using Brecht's poetic, is also not impossible because where we live nothing is impossible, the reality breaks into fiction, the illusion is sometimes more realistic than it, the prison on the stage encompasses the audience, we are all imprisoned in our solitary confinement. The theater may offer the possibility of deliverance – we just need to recognize danger and be brave enough to resist her, as if arises from a play. I think that the place of songs in the structure of the play is of undeniable importance and value – they are like supporting beams of the construction on which it rests: through them, important questions are posed, they confront us with reality and the actors are

given their “five minutes of glory”. It is through the songs that their full engagement, their versatility, and acting talent come to the fore – Milena Bogavac, to the music of Irena Popović Dragović, brilliantly complements Nušić, presenting him to the fullest.

At the same time, Kokan Mladenović does not hesitate to invite the audience to take an active part in the events, especially when it comes to revealing numerous scandals in society: viewers are given leaflets with a list of those scandals, the responsible minister is called to the court, he is the “mastermind” of an organized state crime, and 34 publicly known and covert scandals cost the state more than two billion and two hundred million convertible marks – and no one takes responsibility for that! It is the money, says the play, that could have turned a country into a European state, and not prey to political and criminal gangs!

Mladen Bičanić
(*Oslobođenje*, 28th October 2021)